

دکتر محمد کلیم سهرامی

دانشگاه راجشاهی (بنگلادیش)

وحید زاده (لنیم)

عبدالکریم خاکی و آثارش

عبدالکریم متخلص بخاکی یکی از شاعران و نویسندگان برجسته‌ی بنگلادیش در قرن نوزدهم میلادی می‌باشد، وطنش «الانچی پور» در شهرستان رنگ‌پور و اسم پدرش عبدالعظیم است، عبدالکریم خاکی در دوران دولت انگلیسی از حیث نایب حاکم در اواسط قرن نوزدهم میلادی در شهرستان فرید پور برای مدت مختصر مأموریت داشت، و از طرف دولت باعتراف خدمات جلیله که توسط وی بانجام رسیده خطاب «خان بهادر» یافته.

از آثار منشور چاپی او یکی (فؤاد الکلام) می‌باشد که درباره علم البیان است و در چاپخانه «اردو گائید» کلکته در سنه ۱۸۸۷ میلادی بچاپ رسیده است، اثر دومش که بنام «چراغ ایمان» معروفست بسال ۱۸۸۷ میلادی (۱۳۰۶ هـ ق) در چاپخانه رهن، در کلکته طبع شده است، موضوع این کتاب جواز سود می‌باشد، اثر سوم خاکی درباره تصوف اسلامی بنام «تنویر القلوب» می‌باشد که از چاپخانه اردو گائید در سال ۱۸۲۳ میلادی طبع گردیده است، اثر خطی وی که در نثر هنوز باقی مانده و در موضوع اخلاق می‌باشد بنام «رموز الاخلاق» بسال ۱۳۰۵ قمری تدوین یافته.

در این مقاله که بحث مختصری درباره دیوان خطی اش که توسط دانشگاه داکا بدست بنده رسیده بمیان می‌آورم، نسخه خطی دیوان عبدالکریم خاکی

که دارای ۴۳۶ صفحه میباشد بخط نستعلیق بدست ابوالمنصور متخلص به «تحسین» نوشته شده و حائز تقطیع بزرگ است - چنانکه از خاتمه نسخه خطی پیداست این دیوان در سوم ژوئن در سنه ۱۸۶۹ میلادی برشته تحریر در آورده شده است -

عبدالکریم خاکی شاعر بسیار نويس و خوش سخن میباشد که در هر صنف نظم طبع آزمائی کرده است، دیوانش مشتمل بر غزلیات و قصاید و رباعیات و مخمس و مسدس و مسمع و مثنوی است، بیشتر غزلیات و قصاید خاکی طویل دیده میشود - خاکی در دیوانش درباره شعرخوانی و شعرگوئی نظریه خود را باین نحو اظهار مینماید:

گر تمنا میکنی از شعرخوانی «خاکیا» مدتی باید نمودن شغل، تا گویا شوی
نسخه خطی مورد بحث که فعلا در اختیار کتابخانه دانشگاه داکا است
متعلق به کتابخانه مرحوم امین الرحمن یکی از اهالیان جلیپائی گوری (استان
آسام فعلی در هند) متصل به بنگله دیش میباشد و تاکنون بچاپ نرسیده است،
سرورق دیوان عبدالکریم این طور است:

هو الله الاحد والحمد

بعجز زخم زبان، رزق سخن نبود سخنور را
که از گلزار خار و خس، نصیب باغبان گردد

دیوان عبدالکریم المتخلص بخاکی الانجی پوری

ابن منشی عبدالعظیم مرحوم... (؟) ضلع (۱) رنگ پور

ابتدا و انتها در ضلع رنگ پور بنگاله این دیوان است

والله بس باقی هوس

(۲) ضلع = شهرستان